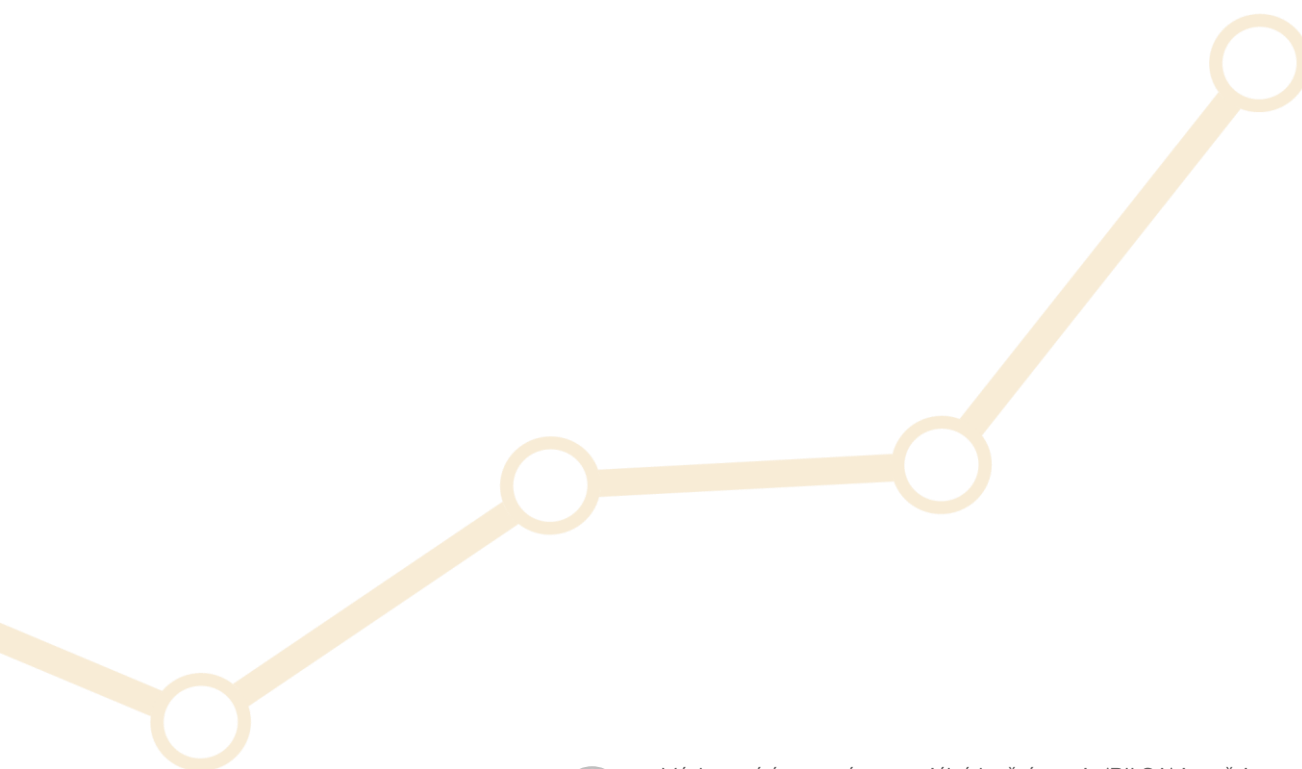

The background is a solid light orange color. On the left side, there is a large, semi-transparent circle. At the bottom of the page, there is a decorative line graph consisting of four circular nodes connected by straight lines. The line starts from the left edge, goes down to the first node, then up to the second, slightly up to the third, and finally up to the fourth node.

Komerční ubytovna jako prostředek řešení bytové nouze

RILSA Policy Briefs č. 5 | 2024

Petr Holpuch

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i., (RILSA) je veřejnou výzkumnou institucí provádějící aplikovaný výzkum v oblasti práce a sociálních věcí na regionální, celostátní i mezinárodní úrovni. Vykonává rovněž konzultantskou činnost, organizuje konference a vydává odborné publikace.

Svémi policy briefs nabízí RILSA stručná shrnutí odborných poznatků a kvalifikovaná doporučení ohledně aktuálních témat sociální politiky.

Shrnutí

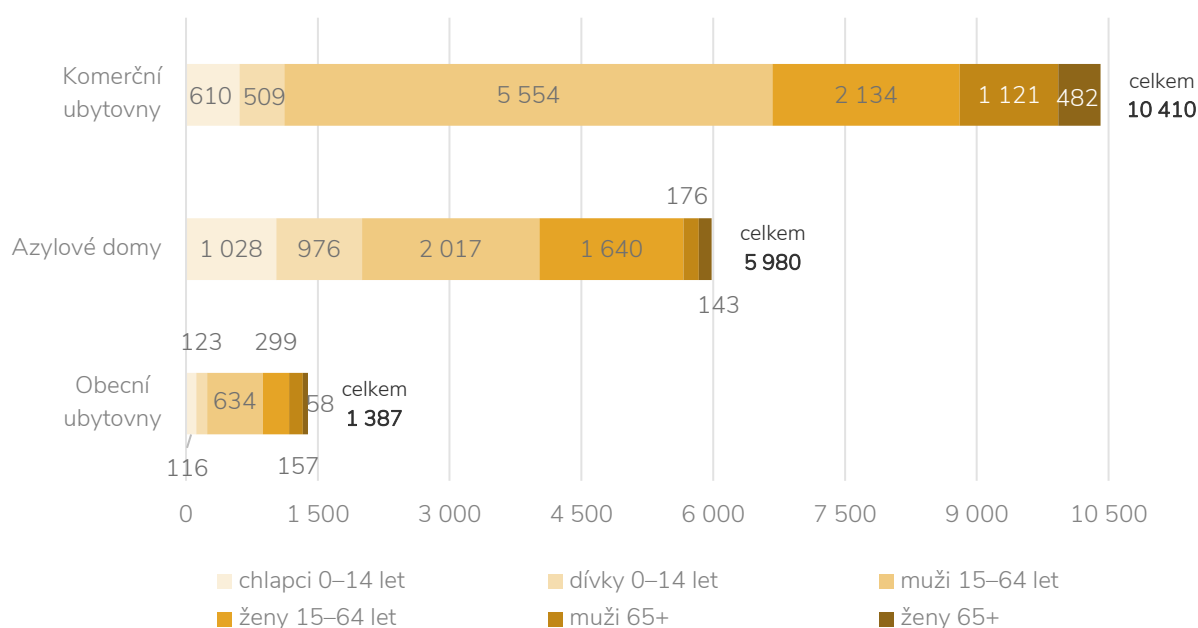
- Komerční ubytovny v České republice díky své „nízkoprahovosti“ často suplují méně dostupnou sociální službu azylových domů. Je proto přirozené, že jejich obyvatelé se ve vysoké míře potýkají se stejnými druhy problémů.
- Počet obyvatel komerčních ubytoven bez možnosti jiného bydlení je ve srovnání s azylovými domy téměř dvojnásobný – v roce 2022 v nich žilo cca 10 400 osob (včetně dětí).
- Obyvatelé komerčních ubytoven vykazují vysokou míru zadluženosti, nezaměstnanosti a ve velké míře deklarují potřebu mnoha typů základní sociální pomoci.
- Nejčastěji požadují potravinovou pomoc (41 % osob), pomoc při vyřizování sociálních dávek či při jednání s Úřadem práce (36 %) a pomoc při řešení bytové situace (29 %). Pokud o nějakou formu pomoci požádají, tak se k nim zpravidla dostane.
- Jen 13 % domácností z komerčních ubytoven zmínilo, že by potřebovaly pomoc s řešením svých dluhů, zároveň však 70 % uvedlo, že má se splácením svých dluhů potíže, přičemž 41 % své dluhy nesplácí vůbec. Přibližně polovina se nacházela v exekuci.
- Sociální práce v prostoru komerčních ubytoven probíhá již relativně intenzivně. Alespoň jednou bylo v kontaktu se sociálním pracovníkem v posledních 3 měsících 62 % jejich obyvatel.
- Příjem ze zaměstnání má v komerčních ubytovnách pouze 15 % domácností. Pokud do pracovní činnosti zahrneme také práce bez smlouvy a příležitostné brigády, stoupne podíl pracujících na 33 %. Nejběžnějším zdrojem příjmů jsou zde sociální dávky (pobírají je dvě třetiny domácností). Invalidní či starobní důchod pobírá 21 %.
- Většina obyvatel komerčních ubytoven považuje své psychické i fyzické zdraví za dobré. Ve srovnání s obyvateli azylových domů jsou na tom podobně. Drogovou závislost deklarovalo 8 % dotazovaných, což je ve srovnání s klienty azylových domů více než dvojnásobek.

Důležitost výzkumu

Tento text představuje rozsah sociálních problémů a potřeb domácností, které dlouhodobě pobývají v komerčních ubytovnách (dále jen KU) a srovnává jejich situaci se situací domácností v azylových domech (dále jen AD). Text je určen profesionálům z oblasti sociální politiky, kteří nastavují opatření pro tuto sociální skupinu. Vychází ze sekundární analýzy dat dvou kvantitativních výzkumů a dvou censů, které v letech 2019–2022 realizovaly RILSA a společnost Sociofactor s.r.o. (viz literaturu).

Přestože KU nejsou v ČR považovány za adekvátní prostředek k naplňování bytových potřeb, slouží tato zařízení k jejich zajištění téměř dvojnásobnému počtu osob v bytové nouzi nežli AD. Dle censu osob v bytové nouzi z roku 2022 vyplývá, že v ČR využívalo nějakou ze 486 KU jako formu dlouhodobého bydlení 10 400 osob. Služby některého z 213 AD užívalo dle dat ze Sčítání lidí domů a bytů v ČR v roce 2021 cca 6 000 osob.

Graf č. 1 Počty osob v ubytovnách a v azylových domech

Pozn.: Zobrazené počty jednotlivých demografických skupin osob z azylových domů nebyly získány v rámci realizovaného censu v roce 2022, nýbrž byly pouze odhadnuty triangulací informací z několika různých zdrojů

Zdroj: Šobáňová a kol. (2022) a Nešporová a kol. (2019)

Hlavní zjištění

Obyvatelé KU potřebují intenzivní sociální pomoc. Sociální pracovníci to vědí a tuto pomoc jim v relativně vysoké míře zajišťují. Rozdíl mezi mírou žádostí o určitý typ podpory a mírou jejich naplnění je zpravidla nižší než jeden procentní bod. Větší diskrepance se objevuje u žádostí o pomoc s řešením bytové situace (29 % osob o ni požádalo, ale „jen“ 24 % ji obdrželo) a u žádostí o pomoc při hledání zaměstnání (19 % žádalo, 16 % obdrželo), viz graf č. 2.

70 % domácností z KU vyhledává v krizi podporu u svých blízkých, 40 % pak u reprezentantů veřejné sociální pomoci. Alespoň jednou bylo v kontaktu se sociálním pracovníkem v posledních 3 měsících 62 % dotazovaných obyvatel KU.

Velmi rozšířená je v KU riziková zadluženost¹ – 70 % domácností má problémy se splácením pohledávek, 41 % je nesplácí vůbec a téměř polovina se nachází v exekuci. Někaký typ dluhu přiznalo 76 % domácností.

Ve srovnání s AD je však v KU zadlužených méně a nižší je i absolutní výše jejich průměrného dluhu.² V KU nemá žádné dluhy 26 % domácností, u AD je to jen 17 %. Více než 50 000 Kč vědomě dluží 22 % domácností z AD, což je 2x více nežli v případě KU³ (viz graf č. 3).

Odlišná je mezi obyvateli KU a AD také struktura jejich dluhů. V AD je nejčastějším zdrojem dluhu zdravotní pojištění, v KU nesplacené půjčky a úvěry (viz graf č. 5).

Pro obyvatele KU je typická vysoká nezaměstnanost. Příjem ze zaměstnání má jen 15 % dospělých. Pokud do pracovní činnosti zahrneme i práce bez smlouvy a příležitostné brigády, stoupne podíl pracujících na 33 %. Nejčastějším zdrojem příjmů domácností v KU jsou sociální dávky (pobírá je 67 % domácností). Invalidní či starobní důchod pobírá 21 % z nich (srovnání s AZ viz graf č. 4).

Pravidelné užívání nějaké nelegální drogy přiznalo 8 % osob z KU a 5 % obyvatel AD⁴. Závislost na alkoholu přiznala pouze 3 % dospělých z KU a stejně tak 3 % z AD.

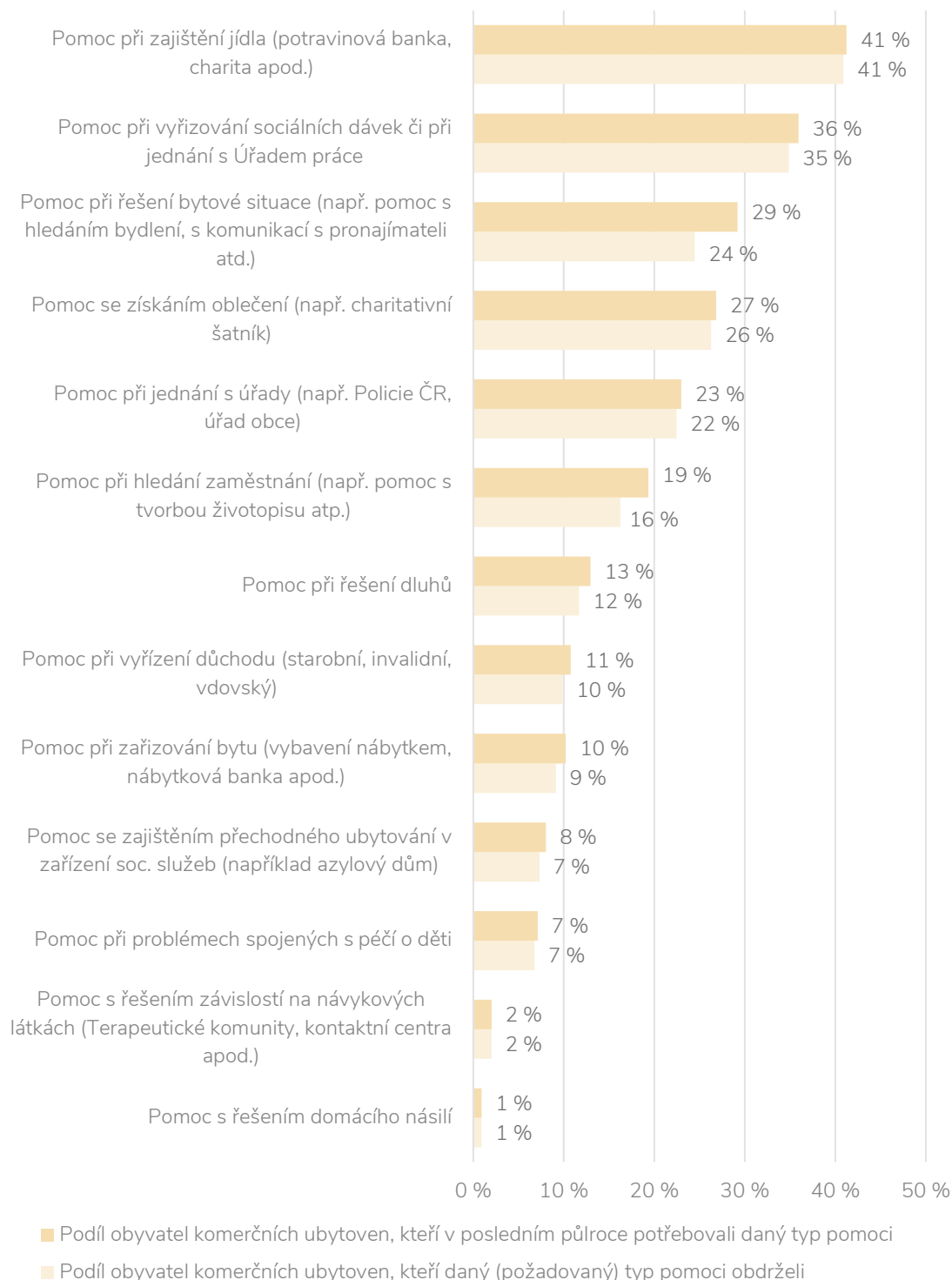
¹ Rizikovou zadlužeností jsou zde míněny takové finanční závazky vůči věřitelům, které jednotlivé domácnosti nejsou schopny splácet vůbec nebo mají s jejich řádným splácením dle vlastních vyjádření problémy.

² Ve srovnáních komerčních ubytoven s azylovými domy byla data z ubytoven převážena tak, aby svou strukturou z hlediska věku a pohlaví odpovídala datům z azylových domů, zatímco v ostatních případech je datový soubor použit v původní podobě. Díky tomu se mohou některé v textu prezentované údaje z komerčních ubytoven mírně lišit od těch, které vyplývají z grafů.

³ Tento rozdíl lze interpretovat skutečností, že dluhy klientů azylových domů jsou ve srovnání s dluhy obyvatel ubytoven častěji aktivně řešeny sociálními pracovníky, díky čemuž jsou si tito dlužníci více vědomi výše svých dluhů (i jejich existence obecně).

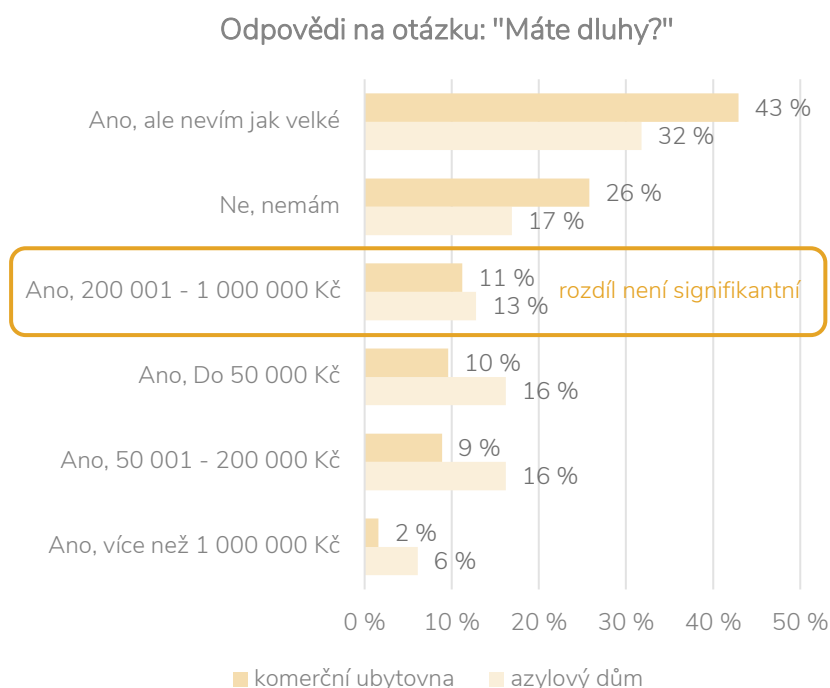
⁴ Rozdíl lze připsat restriktivním pravidlům azylových domů ve vztahu k užívání a uchovávání návykových látek v jejich vnitřním prostoru.

Graf č. 2 Míra požadované a obdržené pomoci v komerčních ubytovnách

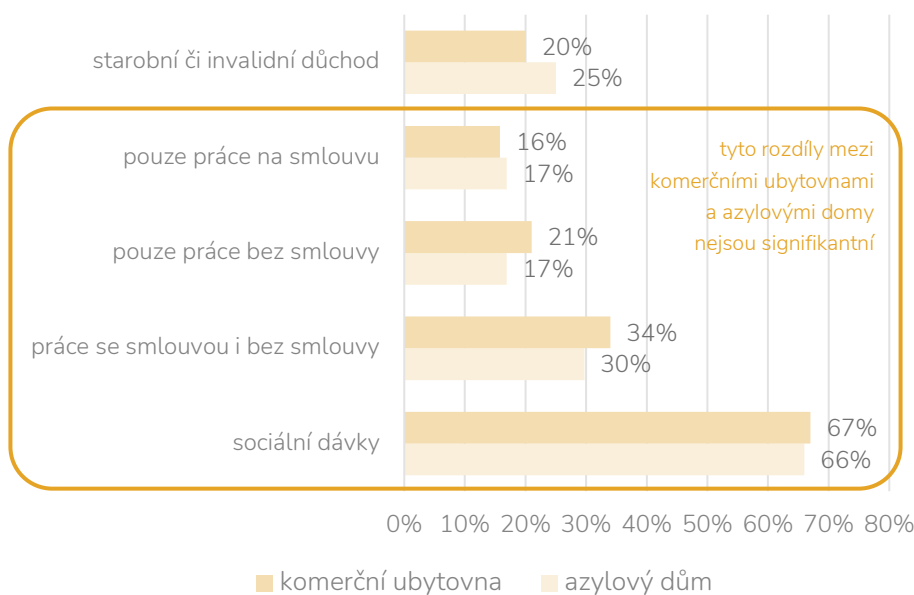
Zdroj: data z Šobáňová a kol. (2022), N = 549

Graf č. 3 **Zadluženost domácností v komerčních ubytovnách a azylových domech** (vážená data)

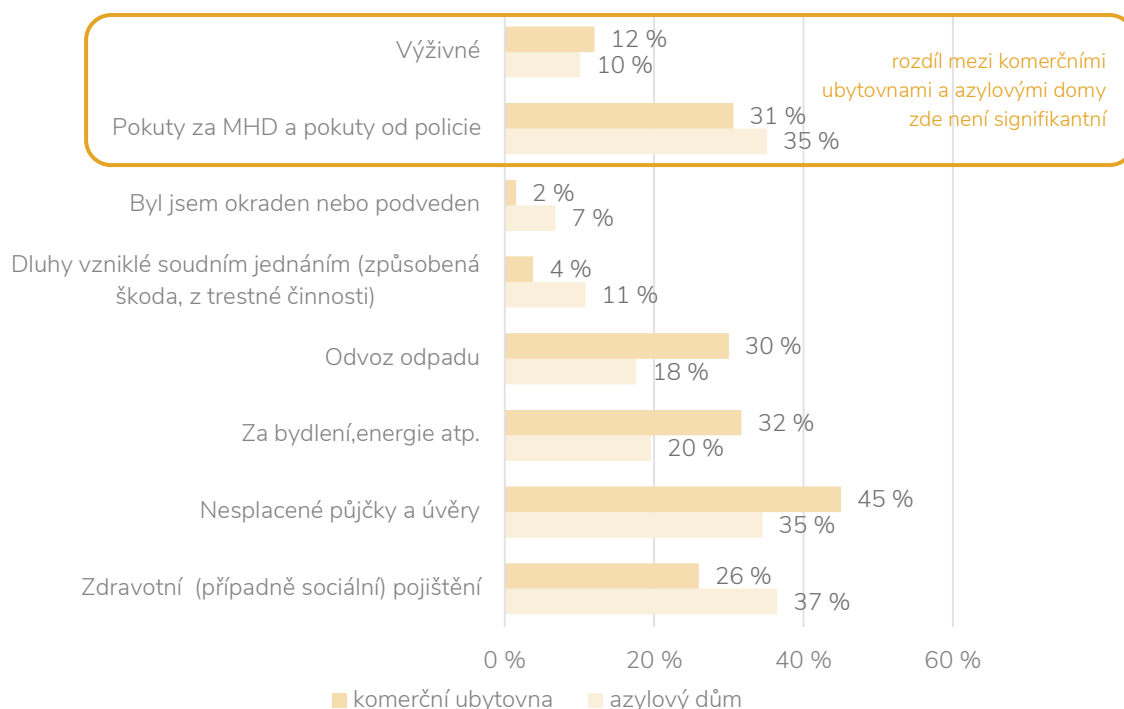
Zdroj: vážená data z Šobáňová a kol. (2022), N=508; data z Nešporová – Holpuch (2020), N = 148

Graf č. 4 **Typ příjmů domácností v komerčních ubytovnách a v azylových domech** (vážená data)

Zdroj: vážená data z Šobáňová a kol. (2022), N = 548; data z Nešporová – Holpuch (2020), N = 148

Graf č. 5 Zdroje dluhů domácností v komerčních ubytovnách a azylových domech (vážená data)

Zdroj: vážená data z Šobáňová a kol. (2022), N = 548; data z Nešporová – Holpuch (2020), N = 148

Doporučení

- Komerční ubytovny by měly být místem intenzivního výkonu sociální práce. Celkem 76 % osob žijících v komerčních ubytovnách uvedlo, že v posledním půlroce potřebovalo určitou formu institucionalizované pomoci.
- Klíčovou kompetencí sociálních pracovníků pracujících s obyvateli komerčních ubytoven by měla být schopnost dluhového poradenství a komplexní orientace v této problematice. S rizikovou mírou zadlužeností se v komerčních ubytovnách potýká většina domácností a téměř polovina z nich se nachází v exekuci.
- Důraz by měl být kladen také na aktivní podporu a poradenství v oblasti hledání práce. Standardní zaměstnání a z něj plynoucí příjem má v komerčních ubytovnách pouze 15 % dospělých.
- Osoby žijící v komerčních ubytovnách nejčastěji požadují podporu při získávání hmotné pomoci ve formě potravin a oblečení. Vysoká poptávka po těchto typech pomoci může být sociálními pracovníky využita jako vstupní brána k navázání vztahu a následnému řešení vážnějších problémů, s nimiž se tito sociálně potřební potýkají.

- Prostor pro zvýšení intenzity a komplexnosti vykonávané sociální práce s touto skupinou existuje zejména u podpory při hledání vhodnějšího bydlení a zaměstnání (primárně u těch klientů, kteří o tyto typy pomoci projevují zájem).
- Pokud jsou obyvatelé komerčních ubytoven v krizi, obrazejí se nejčastěji (70 % z nich) na někoho z rodiny či na své přátele. Součástí sociální práce a řešení problémů obyvatel komerčních ubytoven může být proto také facilitace a podpora sociálních vazeb s jejich blízkými.
- Sociální pracovníci působící v prostoru komerčních ubytoven by měli být připraveni pracovat s tématem závislosti na nelegálních návykových látkách (zejména na pervitinu a konopných drogách) a poskytovat s tímto související služby a informace. V komerčních ubytovnách se nejčastěji jednalo o užívání konopných látek (7 % ze všech dotazovaných) a pervitinu (2 % ze všech dotazovaných). Nejčastěji tyto látky užívají osoby ve věkové kategorii 30 až 49 let.

Literatura

NEŠPOROVÁ, Olga & Petr HOLPUCH, 2020. *Populace osob bez domova v České republice: Osoby přespávající venku, v noclehárnách, v azylových domech a v obecních ubytovnách*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_478.pdf

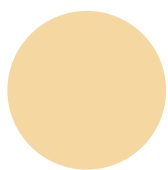
NEŠPOROVÁ, Olga, Petr HOLPUCH, Kristýna JANUROVÁ & Věra KUCHAROVÁ, 2019. *Sčítání osob bez domova v České republice 2019: Kategorie bez střechy a vybrané kategorie bez bytu podle typologie ETHOS*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_458.pdf

ŠOBÁŇOVÁ, Petra, Daniel TOPINKA, Ondřej KRÁL, Petr HOLPUCH, Jakub JANAS, Helena TOPINKOVÁ, Hana VÝVODOVÁ, Jana KOREČKOVÁ & Barbora LESKOVÁ, 2022. *Sčítání osob z vybraných kategorií klasifikace ETHOS. Souhrnná výzkumná zpráva*. Ostrava: SocioFactor s. r. o. Dostupné z: http://socialnibydleni.mpsv.cz/images/soubory/Souhrnn_zvren_zprva.pdf

Autor

Mgr. Petr Holpuch

(petr.holpuch@rilsa.cz) je výzkumným pracovníkem Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i., (RILSA). Předmětem jeho odborného zájmu jsou témata týkající se bezdomovectví a metodologie sčítání osob, které se nacházejí v bytové nouzi. Mimo RILSA se věnuje také výzkumům rizikového chování žáků základních škol.

RILSA Policy Briefs

č. 5 | 2024

RILSA

Dělnická 213/12, 170 00 Praha 7
T: +420 211 152 711
E: rilsa@rilsa.cz
W: <https://www.rilsa.cz>
Datová schránka: xy9n88n

© Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Praha 2024

RILSA Policy Briefs
ISSN 2788-2500

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons. Uveďte původ.
4.0 Mezinárodní veřejná licence. (<http://www.creativecommons.org>)

Vznik tohoto policy briefu byl finančně podpořen z institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace na období 2023–2027 a je součástí výzkumného úkolu „Kompletní metodika sčítání osob bez domova v ČR“ (IP70623) řešeného Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí, v. v. i., v roce 2023.